

Juhlajulkaisu
Leena Kartio
1938 – 30/8 – 2008

Toimituskunta

Pekka Vihervuori

Mika Hemmo

Eva Tammi-Salminen

Tilausosoite

Suomalainen Lakimiesyhdistys

Kasarmikatu 23 A 17

00130 Helsinki

p. (09) 6120 300

f. (09) 604 668

sly@lakimies.org

www.lakimies.org

© 2008 Suomalainen Lakimiesyhdistys ja kirjoittajat

Kannen ja taiton suunnittelu: Heikki Kalliomaa

Leena Kartion valokuva s. VII Eija-Liisa Strandén

Taitto: Lapine Oy

ISSN 0356-7222

ISBN 978-951-855-281-2

Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2008

Allan Huttunen

Osuuskunnan osakeyhtiöksi muuttamisen pätemättömyydestä

Vuonna 1901 annetussa osuustoimintalaissa ei ollut osuuskunnan osakeyhtiöksi muuttamista koskevaa säännöstä.

Lain 31 §:ssä säädettiin: ”Osuuskunnilla olkoon valta työskennellä yhteisesti toistensa kanssa, ...; ja saakoot osuuskunnat myöskin tarkoituksensa edistämiseksi toimia yhdessä yksityisen henkilön tai yhtiön kanssa.” Tämä säännös oli ohjeen kaltainen. Käytännössä yhtiön kanssa yhdessä toimiminen käsitettiin mm. siten, että osuuskunnat saattoivat perustaa osakeyhtiöitä.

Käytännössä meneteltiin myös siten, että osuuskunta luovutti omaisuutensa osakeyhtiölle, joka jatkoi lakanneen osuuskunnan toimintaa.

Lain 20 §:n 1 mom:n mukaan päätös sääntöjen muuttamisesta ei ollut tehollinen, ennen kuin muutokselle oli hankittu vahvistus ja se oli kaupparekisteriin kirjoitettu. Rekisterimerkinällä oli siten konstitutiivinen vaikutus.

Vuoden 1901 osuustoimintalaki korvattiin vuoden 1954 osuuskuntalailla. Tämä laki perustui osuustoimintalakitoimikunnan mietintöön n:o 14/1952.

Korkein oikeus antoi 19.12.1952 päivätyn lausuntonsa ehdotuksesta hallituksen esitykseksi Eduskunnalle osuuskuntia koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

Mainitussa komiteamietinnössä pidettiin (s. 32) tärkeänä, että osuuskuntia koskevan lainsäädännön alalla voitaisiin saavuttaa mahdollisimman suurta yhdenmukaisuutta eri pohjoismaiden lainsäädäntöjen kesken. Komitea katsoi, että Suomen ja Ruotsin komiteain ehdotukset olivat olennaisesti toisiaan vastaavat.

Korkeimman oikeuden lausunnossa yhdyttiin siihen ”käsitykseen, että laki osuuskunnista olisi laadittava muodollisesti riippumattomaksi osakeyhtiölaista, niin kuin lakiehdotusta laadittaessa on meneteltykin”.

Korkein oikeus totesi myös, että lakiehdotusta laadittaessa oli pyritty mahdollisimman suureen yhdenmukaisuuteen Ruotsin vastaavan lain eli taloudellisista yhdistyksistä kesäkuun 1. päivänä 1951 annetun lain kanssa.

Curt Olssonin ja Pirkko-Liisa Aron Osuuskuntaoikeuden 3. painoksessa katsotaan, että vuoden 1954 osuuskuntalaki suurin piirtein vastasi Ruotsin taloudellisista yhdistyksistä 1. päivänä kesäkuuta 1951 annettua lakia.¹

¹ Curt Olsson – Pirkko-Liisa Aro: Osuuskuntaoikeus s. 17, 3. painos, Helsinki: Suomen lakimiesliiton kustannus 1982.

Mainittujen lakien mukaan sääntöjen muuttamismerkinnällä oli konstitutiivinen vaikutus. Tämä vaikutus oli myös osuuskunnan sulautumista koskevalla kaupparekisterimerkinnällä.

Kyseisistä laeista lähtien on yleisenä lähtökohtana ollut, että myös sääntelemättömissä tilanteissa, kuten konstitutiivisen rekisterimerkinnän poistamisessa, Suomen ja Ruotsin oikeudessa ollaan samalla kannalla.

Myös vuoden 1954 osuuskuntalain aikana jatkettiin sitä käytäntöä, että osuuskunta luovutti omaisuutensa osakeyhtiölle, joka jatkoi lakanneen osuuskunnan toimintaa.²

Hallituksen esityksessä n:o 42 vuoden 1989 valtiopäiville oli eräänä tarkoituksena antaa osuuskunnille mahdollisuus yritysraenteiden kehittämiseen ja muuttamiseen.

Esityksessä osuuskuntalakia ehdotettiin muutettavaksi mm. siten, että siihen otettaisiin uusi luku, 16 a, joka sisältäisi säännökset, joiden nojalla osuuskunta voitaisiin muuttaa osakeyhtiöksi ilman, että osuuskuntaa tarvitsisi yhteisönä purkaa ja perustaa tilalle uutta.

Lakiehdotuksen 158 a §:n mukaan mikä tahansa osuuskunta voitaisiin muuttaa osakeyhtiöksi 16 a luvun säännöksiä noudattaen. Muutos voitaisiin haluttaessa toteuttaa siten, että yhteisön tarkoitus säilyisi osakeyhtiöksi muuttamisesta huolimatta osuustoiminnallisena eli jäsenten taloudenpitoa tai elinkeinoa tukevana.

Vuoden 1954 osuuskuntalain 158 a §:n 1 mom:n mukaan osuuskunta voitiin muuttaa osakeyhtiöksi päätöksellä, joka tehtiin osuuskuntalain 63 §:ssä säädetyllä tavalla. Muuttamispäätöstä ei kuitenkaan tehty osuuskunnan sääntöjä muuttamalla vaan mm. hyväksymällä osakeyhtiölle vuoden 1978 osakeyhtiölain mukaisesti laadittu yhtiöjärjestys (osuuskuntalain 158 a §:n 2 mom.).

Osuuskuntalain 158 c §:n mukaan osakeyhtiölle valitun hallituksen oli tehtävä kaupparekisteriin ilmoitus osuuskunnan muuttamisesta osakeyhtiöksi, jolloin oli soveltuvin osin noudatettava, mitä osakeyhtiön perustamisesta kaupparekisteriin tehtävästä ilmoituksesta oli säädetty. Vaikka kyseessä oli, yhteisön pysyessä samana, muutosilmoitus, ilmoituksen sisältö ja tekotapa määräytyivät perusilmoituksen mukaan (HE 42/1989 vp s. 15).

Osuuskuntalain 158 e §:n mukaan osuuskunta muuttui osakeyhtiöksi, kun osakeyhtiöksi muuttaminen merkittiin kaupparekisteriin. Kaupparekisterimerkinnällä oli siten oikeutta luova eli ns. konstitutiivinen vaikutus. Tällainen vaikutus merkinnällä on vain nimenomaisen säännöksen nojalla.

Osuuskunnan osakeyhtiöksi muuttamispäätös tuli sanotun mukaisesti voimaan muuttamismerkinnän tekemishetkellä. Muuttamispäätöstä ei saanut panna täytäntöön ennen rekisteröimishetkeä.

Osuuskunnan osakeyhtiöksi muuttamispäätös tuli siis – vaikka kyseessä ei ollut sääntöjen muutos – voimaan samalla tavoin kuin sääntöjen muuttamispäätös.

² Esimerkiksi ratkaisussa KKO 1958 II 4 oli kysymys puhelinosuuskunnan liittymisestä puhelinosukeyhtiöön. Hovioikeus kumosi sekä osuuskunnan kokouksen päätöksen että hallituksen päätöksen mm., koska päätösten seurauksena tosiasiaa oli ollut osuuskunnan tarkoituksen mukaisen toiminnan purkautuminen sulautumalla yhtiöön noudattamatta osuuskuntalain 150, 151 ja 152 §:ssä tällaisen tapauksen varalta säädettyä menettelyä. – Korkein oikeus äänestyksin 4–1 kumosi hovioikeuden tuomion ja jätti asian kihlakunnanoikeuden kanteen hylkäävän päätöksen voimaan.

Vuoden 1895 osakeyhtiölain 30 §:n 3 mom. kuului: ”Jos päätös taas on sellainen, ettei yhtiökokouksella olisi ollut valtaa sitä tehdä, olkoon osakkaalla oikeus tehdä kanne sellaisen päätöksen ja sille perustetun toimenpiteen kumoamisesta, taikka, mikäli se ei voi tapahtua, siitä korvauksesta, joka on yhtiölle tuleva toimenpiteen tuottamasta vahingosta.”³

Ratkaisun KKO 1930 II 382 perusteluissa sanottiin: ”(korkein oikeus) katsoi tosin, samaten kuin alemmat oikeudetkin, että Asunto-Osakeyhtiö Päivän 27/2 1924 pitämä ylimääräinen yhtiökokous oli mennyt toimivaltaansa ulommaksi tehdessään päätöksen yhtiön osakepääoman korottamisesta edellä kerrotuin tavoin sekä ettei Pekka Jantunen pannes-
saan tämän jutun vireille ollut menettänyt puhevaltaansa sanotun päätöksen kumoamisesta, mutta koska tuo päätös oli jo pantu täytäntöön ja asianomaisille ulosannetut osakkeet oli voitu siirtää kolmannelle henkilölle, KKO katsoi, ettei kysymyksessä olevaa päätöstä sen enempää kuin sen perusteella toimeenpantua uusien osakkeiden antoakaan enää voitu kumota.”⁴

Vuoden 1895 osakeyhtiölain 30 §:n 3 mom. soveltui osuuskunnan kokouksen päätökseen vuonna 1954 annetun osuuskuntalain voimaantuloon saakka.

Vuoden 1978 osakeyhtiölaissa ei ollut säännöstä, jonka mukaan yhtiökokouksen osakepääoman korottamista tai yhtiöjärjestyksen muuttamista koskevan päätöksen rekisteröiminen tai täytäntöönpano olisi esteenä päätöksen pätemättömäksi julistamiselle. Myöskään lain 14 luvun 6 §:n 1 ja 3 mom:ssa tarkoitetuille rekisterimerkinnöille ei ollut säädetty sanotunlaista vaikutusta.

Vuoden 1954 osuuskuntalaissakaan ei ollut yleistä säännöstä, joka estäisi päätöksen pätemättömäksi julistamisen sen jälkeen, kun rekisterimerkintä on tehty.

Kun edellä sanotun lisäksi otetaan huomioon kaupparekisterilain 23 § ja sen perustelut⁵, näyttää siltä, että rekisterimerkintä mainittujen lakien aikana ei voinut olla esteenä yhtiökokouksen tai osuuskunnan päätöksen pätemättömäksi julistamiselle. Asianlaita ei kuitenkaan ollut näin.⁶

Vuoden 1954 osuuskuntalain 92 §:n 1 mom:ssa säädetty kanneaika ei koskenut pykälän 2 mom:n mukaan kokouksen päätöstä, joka oli momentissa tarkoitetuista syistä sellainen, että sen pätemättömyyteen tuli voida vedota kannetta määräajassa nostamatta. Tällaisia päätöksiä nimitettiin komiteanmietinnössä mitättömiksi.⁷

³ Ks. säännöksen tulkinnasta Juhani Kyläkallio: Osakeyhtiön yhtiökokouksen päätöksen pätemättömyydestä s. 129 ss. viittauksin, Helsinki: Suomalainen Lakimiesyhdistys 1970.

⁴ Ratkaisua on arvostellut Havansi, joka on katsonut, että siinä on liiaksi sivuutettu osakkeenomistajatahon edut. Ks. Erkki Havansi: Panttioikeus osakkeeseen, toinen osa s. 36 ss., Helsinki: Suomalainen Lakimiesyhdistys 1981.

⁵ Kaupparekisterilain 23 §:ssä säädetään: ”Kun lainvoiman saaneella ratkaisulla on todettu, ettei merkintää olisi saanut tehdä rekisteriin tai että rekisteröity päätös on pätemätön ...” – Pykälän perusteluissa, HE 238/1978 vp s. 47, sanotaan. ”Toisinaan tuomioistuimien joutuu toteamaan, että rekisteröity päätös on pätemätön taikka muutoin tietty rekisteriin merkitty tieto ei vastaa tosioitoja. Tässäkin tapauksessa asianomainen rekisterimerkintä on tuomion saatua lainvoiman poistettava rekisteristä. Tyypiesimerkkinä päätöksen pätemättömyystapauksesta voidaan mainita yhtiöjärjestyksen muuttamista koskevan yhtiökokouspäätöksen julistaminen moitekanteen johdosta pätemättömäksi.”

⁶ Vrt. Havansi 1981 s. 256 ss.

⁷ KM 14/1952 s. 78 s.

Mitättömänä komitea piti⁸ mm. päätöstä, joka oli tehty määräenemmistösääntöjä loukaten. Komitea katsoi, että jäsenen oli sallittava⁹ vedota tällaisen päätöksen mitättömyyteen moiteajan päätyttyäkin. Kuitenkin ”vaatii toiselta puolen kolmannen henkilön etu, että jäsenen saottua oikeutta on erikoissäännöksellä rajoitettava, jos päätös on sellainen, että siitä on tehtävä kaupparekisterimerkintä, ja tällainen merkintä on virheellisyydestä huolimatta päässyt tapahtumaan.”

Komitean ehdotuksen mukaisesti otettiin vuoden 1954 osuuskuntalain 92 §:n 3 mom:ksi seuraava säännös: ”Milloin päätökseen, joka koskee kaupparekisteriin merkittävää seikkaa, ei ole yhtynyt tarpeellinen määräenemmistö, saadaan kanne sellaisen päätöksen julistamisesta pätemättömäksi nostaa 1 momentissa mainitun määrääjän päätyttyäkin. Jos merkintä kaupparekisteriin on 96 §:n vastaisesti tehty, älköön kannetta kuitenkaan sen jälkeen nostettako.”

Lainkohdassa tarkoitettussa tapauksessa oli sen perustelujen mukaan kyse mitättömästä päätöksestä eli komitean mukaan ”ei oikeastaan ole syntynyt mitään kokouksen päätöstä”. Säännöksen perustelujen mukaan kolmannen henkilön etu oli perusteena sille, ettei moiteoikeutta ollut, jos merkintä kaupparekisteriin oli tehty.

Vuoden 1954 osuuskuntalain 92 §:n 3 mom. koski vain määräenemmistösääntöjä loukaten tehtyjä kokouksen päätöksiä. Ei kuitenkaan voitane ajatella, ettei kaupparekisterimerkinnällä olisi ollut mitään korjaavaa vaikutusta silloin, kun oli kysymys osuuskuntalain 92 §:n 1 mom:ssa tarkoitettusta eli moitteenvaraisesti pätemättömästä säännöksestä. Voitaneen jo esitetyillä perusteilla katsoa, että kaupparekisterimerkintä nosti moitekynnystä.

Kuten jo sanottiin, vuoden 1978 osakeyhtiölaissa ei ollut säännöstä, jonka mukaan yhtiökokouksen päätöksen ”rekisteröiminen” tai täytäntöönpano olisivat olleet esteenä moiteoikeuden käyttämiselle. Kuitenkin oikeuskäytännössä katsottiin nimenomaisesti uuden osakepääoman ja uusien osakkeiden ollessa kyseessä, ettei täytäntöön pantua päätöstä voitu kumota.

Lainvoimaisessa ratkaisussa Turun HO 7.6.1985; 1984 S 46 Pii 1 sanotaan perusteluissa: ”Koska kutsun laiminlyömisestä vuoksi virheellisessä järjestyksessä syntynyt osakepääoman korottamista koskenut päätös on kuitenkin jo pantu täytäntöön ja tuolloin annetut uudet osakkeet ovat jo saattaneet siirtyä kolmannelle, kysymyksessä olevaa päätöstä ei enää voida kumota.”

Vuoden 1954 osuuskuntalain 156 §:n mukaan sulautumisen katsottiin tapahtuneen, kun siitä oli tehty merkintä kaupparekisteriin. Tätä pykälää myöten kyseinen osuuskuntalakimme oli laadittu yleensä Ruotsin vuoden 1951 taloudellisia yhdistyksiä koskeneen lain mukaisesti. Tämän lain 97 §:n 4 mom:n mukaan oli sulautumislupaa koskevalla rekisterimerkinnällä konstitutiivinen vaikutus.¹⁰ Laissa ei ollut, kuten ei vuoden 1954 osuuskuntalaissakaan, sulautumisen peruuttamista koskevaa säännöstä. Ruotsissa katsottiin, että sulautumisen peruuttaminen ei

⁸ Ks. KM 14/1954 s. 79 s.

⁹ KM 14/1952 s. 79 s. sanottiin: ”Silloin ei oikeastaan ole syntynyt mitään kokouksen päätöstä, vaan päätösehdotus on, tarpeellisen enemmistön puuttuessa, katsottava hylätyksi, vaikka puheenjohtaja onkin erheellisesti todennut ehdotuksen hyväksytyksi.”

¹⁰ Momentti kuului: ”När rättens beslut om tillstånd till fusionsavtalets verkställande registrerats, anses fusionen genomförd.”

ollut pois suljettu mutta se saattoi ehkä tulla kysymykseen vain esimerkiksi, kun rikollinen menettely oli vaikuttanut sulautumispäätökseen.¹¹

Osuuskunnan muuttuessa osakeyhtiöksi on kysymys yhteisön perusteiden kannalta enemmästä kuin osuuskunnan sääntöjä tahi osakeyhtiön osakepääomaa tai yhtiöjärjestyksestä muutettaessa.

Sulautumisen osalta on huomattava, että siinä sulautuva osuuskunta tai osakeyhtiö lakkaa sekä että viranomaiselta on saatava lupa.

Osuuskunnan muuttuessa osakeyhtiöksi yhteisösubjekti pysyy samana mutta yhteisö muuttuu tyypiltään eli osuuskunnasta osakeyhtiöksi. Tälle yhteisötyypille ovat tunnusomaisia osakepääoma ja osakkeet.

Vuoden 1954 osuuskuntalaissa ei ollut nimenomaista säännöstä siitä, että osuuskunnan kaupparekisteriin merkitseminen korjaisi osuuskunnan perustamissopimuksen pätemättömyyden. Kuitenkin oli osuuskuntalain 15 §:ssä säädetty: ”Sitten kun osuuskunta on merkitty kaupparekisteriin, älköön se, joka on kirjoittautunut tai hakemuksesta hyväksytty jäseneksi, kieltäytykö täyttämästä maksuvelvollisuuttaan, vaikka havaittaisiin, että sopimus osuuskunnan perustamisesta 4 tai 5 §:n vastaisena tai muusta syystä on pätemätön.”

Lainattu 15 § osoitti, että vaikka osuuskunnan perustamista koskeva sopimus olisi ollut pätemätön, osuuskunta olisi kaupparekisteriin merkittynä syntynyt eli saavuttanut oikeuskelpoisuuden.¹² Olsson ja Aro toteavat samasta säännöstä seuraavasti: ”Osuuskunnan rekisteröimiseen nähden pätee, että tämä niin sanoaksemme parantaa useimmat virheet, joita on saattanut tapahtua osuuskunnan perustamisessa. Vaikka perustamiskirjaa ei olisi tehty säädettyssä muodossa – esim. riittävän monet perustajat eivät olisi allekirjoittaneet sitä – tai rekisteröimisilmoitusta tehtäessä jotain lain määräystä ei ole täytetty, osuuskunta ei ole mitätön, jos se virheestä huolimatta – erehdyksessä – on rekisteröity. Jos virhe on huomattava, voidaan tosin ajatella, että rekisteröinti sittemmin kumottaisiin.”¹³ Hakulinen ja Rapola¹⁴ eli osuuskuntalain laatijat sanoivat saman asian edellistä jyrkemmin: ”Jos yksikin perustamiskirjan allekirjoituksista on sellainen, että se edellä sanotun mukaisesti tuottaa maksuvelvollisuuden, osuuskunta ei ole

¹¹ Ks. Erik Hagbergh – Sal. Nisell: *Lagen om ekonomiska föreningar*, 5:e uppl., Stockholm: Norstedts 1981 s. 183: ”Föreningslagen anger ej huruvida fusion mellan företagen kan bringas att återgå. Att en återgång under alla förhållanden skulle vara utesluten, exempelvis om brottsligt förfarande ägnat att påverka beslutet om fusion föreligger, torde dock ej kunna antagas.” – Samaa mielipidettä myötäillen Ruotsin 1987 taloudellisia yhdistyksiä koskevan lain kannalta Anders Mallmén: *Lagen om ekonomiska föreningar*, Stockholm: Fritzes 1989 s. 481: ”Varken FL 1951, FL eller ABL innehåller några regler om återgång av fusion efter dess genomförande. Det har dock framhållits att det inte torde kunna antagas att återgång under alla förhållanden skulle vara utesluten, t ex om brottsligt förfarande förelåg som var ägnat att påverka fusionsbeslutet ...”

¹² Olsson – Aro 1982 s. 40. – Säännöksen perusteluissa pidetään selvänä, että osuuskunta syntyy säännöksessä tarkoitetuissa tapauksissa. Perusteluissa katsotaan, että osuuskunnan perustamistoimi voitaisiin kanteesta julistaa pätemättömäksi (esim.), jos säännöistä puuttuu essentiaalinen määräys eikä korjausta ole saatu aikaan. Perustelujen mukaan osuuskunta purettaisiin tällöin soveltuvin osin selvitystiläsäännöksiä noudattaen. – Perusteluissa on siis lähdetty siitä, että rekisteröinti synnyttää osuuskunnan, vaikka perustamissopimus olisi pätemätön tai vaikka säännöistä puuttuisi essentiaalinen määräys. Ks. KM 14/1952 s. 43.

¹³ Mainittakoon, että rekisteröimisen kumoamiskannetta ei voida ajaa välimiesoikeudessa. Sen sijaan kokouksen päätöksen pätevyyttä koskevat riidat kuuluvat välityslausekkeen nojalla välimiesoikeuteen.

¹⁴ Y. J. Hakulinen – Marjos Rapola: *Osuuskuntalaki selityksineen* s. 114, Pellervo-Seura 1954.

ilman muuta mitätön, vaan sen purkaminen voidaan aikaansaada ainoastaan noudattamalla soveltuvien osin säännöksiä osuuskunnan asettamisesta selvitystilaan.”

Vuoden 1954 osuuskuntalain 15 §:n mallina oli vuoden 1895 osakeyhtiölain 15 §. Tässäkään lainkohdassa ei suorastaan sanottu, että rekisteröinti synnyttäisi osakeyhtiön, vaikka yhtiön perustamisessa olisi tapahtunut virheitä. Laissa ei muuallakaan ollut tällaista säännöstä. Oikeuskäytännössä pidettiin kuitenkin selvänä, että rekisteröinti synnytti osakeyhtiön pahoista virheistä huolimatta.

Ratkaisussa KKO 1930 II 79 esitti konkurssiin menneen osakeyhtiön velkoja kanteessaan, että koska yhtiötä perustettaessa oli menetelty lainvastaaisesti siinä, että yhtiökokous oli päättänyt yhtiön toimeenpanemisesta, vaikka osa osakkeista oli ottamatta, ja että yhtiön hallitus oli ilmoittanut yhtiön kaupparekisteriin, vaikkei edes siihenkään mennessä kaikkia osakkeita ollut otettu, eikä yhtiöjärjestyksessä määrättyä 50 markkaa osakkeelta maksettu, ettei mitään sellaista laillista osakeyhtiötä, jossa perustajiinkin nähden osakkaitten vastuu yhtiön sitoumuksista rajoittuisi yhtiön omaisuuteen, ollut voinut syntyä, joten yhtiön perustajat olivat vastuussa yhtiön sitoumuksista kuten avoimessa yhtiössä eli yhteisvastuullisesti koko omaisuudellaan. – Kaikissa oikeusasteissa katsottiin, että yhtiö oli mainituista virheellisyyksistä huolimatta syntynyt rekisteröimisellä vuoden 1895 osakeyhtiölaissa tarkoitettussa mielessä ja että yhtiön osakkaat siten olivat vapautuneet niiden sitoumusten täyttämismuutoksen puolesta sen kaupparekisteriin merkitsemisen jälkeen oli tehty.

Edellä esitetty jo osoittaa, että kaupparekisterimerkinnoilla on kokouksen päätöksen virheiden ollessa kyseessä sellainen parantava vaikutus, ettei merkinnän perusteena olevan kokouksen päätöksen kumoaminen aina tule kysymykseen.¹⁵

Vuoden 1954 osuuskuntalain on korvannut vuonna 2001 annettu, 1.1.2002 voimaan tullut osuuskuntalaki. Tämän lain 18 luku sisältää osuuskunnan osakeyhtiöksi muuttamista koskevia säännöksiä.

Laki perustuu hallituksen esitykseen 176/2001 vp sisältyvään lakiehdotukseen. Ehdotuksen 18 luvun perusteluissa sanotaan alussa, että voimassa olevan lain 16 a luvun säännöksistä poiketen ehdotetaan nimenomaisia säännöksiä siitä, että jäsenille ja lisä- ja sijoitusosuuden omistajille on annettava vastikkeena yhteisömuodon muutoksessa rekisteröitävän osakeyhtiön kaikki osakkeet.

Lakiehdotuksen 18 luvun yleisperustelujen kolmannessa kappaleessa korostetaan osuuskunnan tiedonantovelvollisuutta.

18 luvun yleisperustelujen viidennessä kappaleessa todetaan, että voimassa olevasta laista poiketen yhteisömuodon muuttamista koskevan päätöksen täytäntöönpanoon vaaditaan rekisteriviranomaisen lupa tietyissä tilanteissa.

¹⁵ Vrt. Havansi 1981 s. 258: ”Kaupparekisterioikeudellisella rekisteröimisen toteuttamisella ei siten ole korjaavaa vaikutusta sellaiseen virheeseen nähden, joka rasittaa rekisteröityä (ja tarvittaessa kuulutettua) yhtiöoikeudellista päätöstä, muutosta tms. asiantilaa. Poikkeaminen tästä säännöstä voi tulla kysymykseen vain nimenomaisen sensisältöisen lainsäädännön tuella.”

Lakiehdotuksen 18 luvun 3 §:n perusteluissa sanotaan, että ehdotetun 1 mom:n mukaan osuuskunnan kokous päättää yhteisömuodon muuttamisesta.

Lakiehdotuksen 18 luvun 5 §:n perusteluissa todetaan, että lupamenettely ja yhteisömuodon muutoksen rekisteröinti vastaavat ehdotuksessa edellä sulautumisen ja jakautumisen osalta ehdotettua.

Kyseisen ehdotuksen 18 luvun 6 §:n eli rekisteröinnin oikeusvaikutuksia koskevan säännöksen perusteluissa sanotaan, että ehdotettu 1 mom. poikkeaa voimassa olevan lain 158 d §:stä ja 158 e §:stä siten, että ehdotuksen mukaan osuuskunnan säännöissä määrätty jäsenten lisämaksuvelvollisuus päättyy aina rekisteröintiin, jota edeltää 5 §:ssä tarkoitettu velkojiensuojamenettely.

Ehdotetuilla, toteutuneilla muutoksilla ei ole suoranaista vaikutusta käsillä olevassa suhteessa. Tällainen vaikutus on sen sijaan uusilla muuttamispäätöksen moittimista koskevilla säännöksillä.

Osuuskuntalain 18 luvun 3 § kuuluu:

”Osuuskunnan kokouksen päätös. Osuuskunnan kokous päättää yhteisömuodon muuttamisesta siten kuin 4 luvussa säädetään.

Muilta osin päätöstä yhteisömuodon muuttamisesta koskee soveltuvin osin, mitä 16 luvun 9, 10 ja 18 §:ssä säädetään.”

Lainatun 3 §:n 2 mom:n perusteluissa sanotaan, että ehdotetun 2 mom:n mukaan kokouksen päätökseen sovelletaan muilta kuin määränemmistöä koskevin osin sulautumista koskevia säännöksiä suunnitelman muuttamisesta, päätöksen moittimisesta ja siitä, että muutossuunnitelma korvaa rekisteröitävän osakeyhtiön perustamiskirjan.

Sulautumispäätöksen moittimista koskee osuuskuntalain 16 luvun 18 §. Tämän pykälän 1 mom:n mukaan lain 4 luvun 26 §:n 2 ja 3 mom:sta poiketen sulautumispäätöstä koskeva kanne on pantava vireille kuuden kuukauden kuluessa osuuskunnan päätöksestä.

Saman pykälän 2 mom:ssa sanotaan: ”Vaikka sulautuminen on rekisteröity, se peruuntuu, jos sulautumispäätös tuomioistuimen lainvoimaisen tuomion mukaan on pätemätön.”

Osuuskuntalain 4 luvun 26 §:n 2 mom:ssa säädetään kolmen kuukauden normaalista moittimisajasta sekä vuoden moiteajasta. Saman pykälän 3 mom:ssa on kyse mitättöminä pidettävistä päätöksistä.

Esitetyn mukaisesti osuuskunnan kokouksen päätöstä muuttaa osuuskunta osakeyhtiöksi koskevat seuraavat moitesäännöt.

Moiteperusteet ovat yleiset eli kokouksen päätös ei ole syntynyt asianmukaisessa järjestyksessä tahi se on muutoin osuuskuntalain tai osuuskunnan sääntöjen vastainen.

Osuuskuntalain 4 luvun 26 §:n 2 mom:ssa säädetty kolmen kuukauden ja vuoden määräajat eivät koske muuttamispäätöksen moittimista.

Myöskään saman pykälän 3 mom:ssa säädetty ei tule kysymykseen. Myös mitättömyyspauksissa moiteaika on kuusi kuukautta.

Kuuden kuukauden moiteaika koskee vain moitteenvaraisia ja mitättömiä päätöksiä. Se ei koske olemattomia päätöksiä.

Päätösten olemattomuuden ala on supistunut vuoden 1895 osakeyhtiölain ja vuoden 1901 osuustoimintalain aikaisesta. Tämä käy ilmi lähinnä siitä, että vuoden 1895 osakeyhtiölain aikana pidettiin yhtiökokousta olemattomana, kun 24 prosenttia yhtiön osakkeista omistaneelle ei ollut toimitettu kutsua.¹⁶

Nykyään on osuuskunnan ja osakeyhtiön osalta säädettyinä, että kokouksen päätös on mitättön, jos kutsua ei ole lainkaan toimitettu.

Jos osuuskunnan osakeyhtiöksi muuttamista koskeva päätös on olematon mutta siitä huolimatta muuttaminen on rekisteriin merkitty, voitaneen katsoa, ettei merkinnällä ole mitään vaikutusta. Olemattomuuden toteamista voidaan kanteella vaatia määräajatta. Kun olemattomuuden ja mitättömyyden raja on häilyvä, on kanteen käyttämiseen usein syytä.

Se, että mitättöntä muuttamispäätöstä on moitittava määräajassa eli kuudessa kuukaudessa kokouksen päätöksestä, osoittaa, että kaupparekisterimerkinnälle on annettu virheellisyyden poistavaa vaikutusta.

Selvää on, että ennen muuttamisen rekisteriin merkitsemistä osuuskunnan kokouksen päätöstä koskevat pätemättömyyssäännöt tulevat sellaisenaan sovellettaviksi. Sen sijaan on kyseenalaista, pätevätkö mainitut säännöt muuttamisen tultua rekisteröidyksi. Osuuskuntalain 18 luvun 3 §:n 2 mom:n ja 16 luvun 18 §:n 2 mom:n valossa näyttää siltä, että muuttamisen rekisteriin merkitsemisellä ei olisi vaikutusta käsillä olevassa suhteessa.

Vuoden 1978 osakeyhtiölain vuonna 1997 muutetun 14 luvun 18 §:n 2 mom:n mukaan, vaikka sulautuminen oli rekisteröity, se peruuntui, mikäli sulautumispäätös tuomioistuimen lainvoimaisen tuomion mukaan oli pätemätön. Säännöksen perusteluissa katsottiin mm., että sulautumisen peruuttaminen rekisteröinnin, varojen ja velkojen siirtymisen sekä vastikkeen jaon jälkeen voi olla käytännössä mahdotonta toteuttaa.¹⁷

Pauli Kosken ja Gerhard af Schulténin mukaan sulautumisen peruuntuminen aiheutti sen, että yhtiöiden oli saatettava yhtiöitä koskevat toimenpiteet ja olosuhteet tilaan, joka olisi vallinnut, jos sulautumismenettelyä ei olisi aloitettu ja sulautumista toteutettu.¹⁸

Kyläkallion, Irolan ja Kyläkallion Osakeyhtiö-teoksessa sanotaan: ”Vaikka sulautuminen on rekisteröity, se peruuntuu, jos sulautumispäätös tuomioistuimen lainvoimaisen tuomion mukaan on pätemätön ... Käytännössä voi kuitenkin olla mahdotonta peruuttaa kaikkia niitä toimia, jotka sulautumisen johdosta on suoritettu kuten esim. saattaa voimaan sellaisia sopimuksia kolmansiin henkilöihin nähden, jotka ovat purkautuneet tai muuttuneet sisällöltään sulautumisen seurauksena. Tuomioistuimen lainvoimaisella päätöksellä, jolla sulautumissuunnitelman hyväksyvä yhtiökokouksen päätös on kumottu, ei ole yleensä voitu lainvoimai-

¹⁶ Ks. Juhani Kyläkallio – Olli Irola – Kalle Kyläkallio: Osakeyhtiö, Helsinki: Edita 2002, s. 780 s. ja alav. 103 mainitut ratkaisut KKO 13.10.1959 n:o 2153 ja n:o 2154. – Ks. Kyläkallio 1970 s. 64 ss.

¹⁷ Ks. HE 89/1996 vp s. 156.

¹⁸ Pauli Koski – Gerhard af Schultén: Osakeyhtiölaki selityksin II, 4., uudistettu painos s. 515, Helsinki: Lakimiesliiton kustannus 2000.

sesti ratkaista niitä oikeussuhteita, joiden kaikki osapuolet eivät ole olleet oikeudenkäynnissä osapuolia.”¹⁹

Sulautumisen ja sulautumisen johdosta suoritettujen toimien peruuttamisen mahdottomuudesta esitetyt kannanotot ovat koskeneet osakeyhtiöiden sulautumista.

Peruuttamisen mahdottomuus tulee käsillä olevassa yhteisötyypin muuttamistapauksessa vielä enemmän kysymykseen kuin sulautumisessa.

Osuuskuntalain 18 luvun 1 §:n 1 mom:n mukaan osuuskunnan muuttuessa osakeyhtiöksi ilman selvitysmenettelyä osuuskunnan jäsenet saavat vastikkeena osakeyhtiön kaikki osakkeet.

Osuuskuntalain 18 luvun 6 §:n 1 mom:n mukaan osuuskunta muuttuu osakeyhtiöksi, kun yhteisömuodon muuttaminen merkitään kaupparekisteriin. Saman pykälän 2 mom:n mukaan muutoksen rekisteröinnistä osuuskunnan jäsenistä tulee osakkeenomistajia muutossuunnitelman mukaisesti.

Esitetty osoittaa, että heti kun osuuskunta on rekisteriin merkitty osakeyhtiöksi muutetuksi, osuuskunnan jäsenet osakkeenomistajiksi muuttuneina voivat luovuttaa osakkeensa ulkopuolisille. Tämä koskee koko osakekantaa.²⁰ Vilpittömän mielensä nojalla luovutuksensaajat ovat saaneet omistusoikeuden osakkeisiin. Tätä oikeutta heiltä ei voitane ottaa pois peruuttamalla osakeyhtiöksi muuttaminen muuttamispäätöksen pätemättömäksi katsomisen seurauksena. Tämän kannan tueksi voidaan esittää muitakin perusteita.

Osuuskuntalaissa on yhteisömuodon muuttamisen peruuttamismenettelyä koskevana säädetty vain yksi, lain 16 luvun 18 §:n 2 mom:ssa oleva yhteisvastuusäntö. Jotta uusien osakkeenomistajien omistusoikeudet voitaisiin peruuttaa, olisi erityisesti tästä menettelystä tullut säätää laissa.

Osuuskuntalain 18 luvun 6 §:n 1 mom:n mukaan osuuskunta on muuttunut osakeyhtiöksi, kun yhteisömuodon muuttaminen on merkitty kaupparekisteriin. Yleensä on katsottu, että kun osakeyhtiö on kaupparekisteriin merkitty, se voidaan purkaa vain laissa säädettyä menettelyä noudattaen.²¹ Helminen esittää kantanaan: ”Sen jälkeen, kun yhtiö on merkitty rekisteriin, osakeyhtiön toteaminen pätemättömäksi näyttäisi näin ollen Suomen oikeuden mukaan mahdottomalta.”²²

¹⁹ Kyläkallio – Irola – Kyläkallio 2002 s. 1021.

²⁰ Ks. myös osakepääoman korottamisen osalta Kyläkallio – Irola – Kyläkallio 2002 s. 409: ”Ongelmallista on, voiko ja jos voi, missä tapauksissa osakepääoman korotus raueta siltä osin, kun korotus on jo rekisteröity kaupparekisteriin. OYL:ssa ei ole säännelty tällaista tilannetta. Kysymykseen voinevat tulla esim. seuraavat tilanteet: osakepääoman korottamispäätöstä tai päätöstä, jolla yhtiökokous on valtuuttanut hallituksen päättämään osakepääoman korottamisesta, rasittaa sellainen virhe, joka sinänsä aiheuttaisi päätöksen pätemättömyyden; merkinnät tai osa niistä ei ole tapahtunut OYL:ssa edellytetyllä tavalla taikka korotuksen rekisteröiminen kaupparekisteriin on tapahtunut juuri mainituista tai muusta syystä perusteettomasti. Tässä yhteydessä ei ole mahdollista syventyä ongelmaan muuta kuin toteamalla, että monissa tilanteissa kaupparekisterimerkintä, jonka seurauksena osakepääoman korotus on tullut voimaan, aiheuttaa sen, että osakepääoman korotus ei enää raukea.”²² Sääntöä ei kuitenkaan voida pitää poikkeukseksi.” – Alaviitteessä 22 on mainittu ratkaisut KKO 1930 II 382 ja THO 7.6.1985; 1984 S 46 Pii 1.

²¹ Ks. Sakari Helminen: Osakeyhtiön yhtiöjärjestys, Helsinki: Talentum 2006, s. 176 ss. ja siellä mainitut kannanotot. – Ks. KKO 2005:47.

²² Ks. Helminen 2006 s. 178.

Osuuskunnan osakeyhtiöksi muuttamispäätöstä koskeva täytäntöönpanokielto estää päätökselle perustuvan yhteisömuodon muuttamisen rekisteröimisen. Sen sijaan moitekanteen nostamisella ei ole tällaista vaikutusta. Jos muuttamispäätöksen virheellisyys on tulkinnanvaraista, saatetaan muuttaminen ilmoittaa rekisteröitäväksi ja merkitä rekisteriin.²³ Moitekanteen käsittely saattaa kestää vuosia. Tämä aikana osakeyhtiölle voi syntyä sekä velkoja että saamisia.

Osakeyhtiön velkojien turvana on osakepääoma. Tämä turva poistuisi, jos yhteisömuodon muuttaminen peruuntuisi.

Ongelmia tulisi ylipäättään siinä, miten järjestettäisiin osakeyhtiön kanssa tehdyt sopimukset osakeyhtiön lakatessa.

Jos yhteisömuodon muuttaminen peruutettaisiin, miten olisi järjestettävä muuttamispäätöksen johdosta osuuskunnasta eronneiden asema. Miten olisi turvattavissa, että eronneille maksetut osuusmaksut palautettaisiin.

Käytännössä olisi vaikeuksia palauttaa muuttanut organisaatio entiselleen. Jatkuisiko osuuskunnan toimielinten toimikausi vai olisiko valittava niihin uudet jäsenet vai muuttuisivatko osakeyhtiön toimielimet osuuskunnan toimielimiksi.

Luetteloa on turha jatkaa. Jo esitetty osoittaa, että käytännössä jouduttaisiin ylivoimaisiin vaikeuksiin, jos katsottaisiin, ettei yhteisömuodon muuttamista koskeva merkintä olisi esteenä muuttamispäätöksen kumoamiselle. Mm. sanotut vaikeudet olisivat käytännössä ratkaistavissa asianomaisten säännöksien tuella.

Esitetyn nojalla katson, että osuuskunnan osakeyhtiöksi muuttamista koskeva kaupparekisterimerkintä on muuttamispäätöksen mitättömyystapauksissakin esteenä muuttamispäätöksen pätemättömäksi julistamiselle. Pienoista lainsäädännöllistä tukea kannanotolle on saatavissa siitä, että osuuskuntalain 18 luvun 3 §:n 2 mom:n mukaan kyseessä on 16 luvun 18 §:ssä säädetyn noudattaminen soveltuvien osin.

Sanottu ei koske olemattomina pidettäviä osuuskunnan kokouksen päätöksiä. Näihin päätöksiin on rinnastettava rikolliseen menettelyyn pohjaava kokouksen päätös.

²³ Ks. myös osakeyhtiöiden sulautumisen osalta Pauli Koski: Fuusiosopimuksen täytäntöönpano ja fuusiolupa s. 82 s., teoksessa Yhtiöoikeudellisia asiantuntijalausuntoja ja välitystuomioita, Professori Pauli Koski 14.6.1940 – 10.11.1992, toimittanut Matti J. Sillanpää, Helsinki: TT-kustannustieto 1993.